

¹ Чорна Ольга Володимирівна, старший викладач

Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, Україна

Received October 15, 2013; Accepted October 28, 2013

Анотація. Мета статті – розкрити специфіку виникнення та становлення системи контролю якості освіти у німецьких ВНЗ та історичне підґрунтя цієї системи. Для досягнення поставленої мети проаналізовано вихідні поняття дослідження (якість освіти, вищий навчальний заклад) та розглянуто еволюцію їх змісту у період із раннього Середньовіччя до кінця XVIII століття у процесі трансформації німецької системи вищої освіти. Виокремлено спільне та відмінне у розвитку німецької та загальноєвропейської університетської освіти, визначено рушійні сили виникнення системи контролю якості освіти у перших німецьких університетах та її розвитку у часи Реформації. Схарактеризовано кризу вищої освіти Німеччини XVII-XVIII століття у термінах якості освіти, окреслено шляхи виходу з неї у XIX столітті. Показано вплив розвитку системи контролю якості освіти у класичних університетах та ВНЗ нового типу на академічні свободи. На основі проведеного історико-педагогічного аналізу виділено показники якості вищої освіти, які змінювались у періоди: з середини XIV до першої чверті XVI століття, з першої чверті XVI століття до початку XVIII століття та у XVIII столітті. Виділені показники умовно поділено на дві групи. До основних показників віднесено: уніфікацію напрямів досліджень, стандартизацію курікулуму, систематичність подання навчального матеріалу, провідні методи навчання, провідні форми організації навчання, матеріальне забезпечення, стипендіальне забезпечення. До додаткових показників віднесено: виховну роботу, основну мету освіти, доступність освіти, академічну мобільність, університетську автономію, характер науки, вільний вибір напрямів досліджень, обов'язкові навчальні дисципліни, ступеневість освіти, кількість студентів та викладачів, контроль якості знань вступників, контроль якості освіти та ін. Доведено, що проблеми вищої освіти Німеччини, викриті кризою XVII-XVIII століття, багато в чому були подібними до проблем, що постали перед вітчизняною системою освіти на сучасному етапі.

Ключові слова: *якість освіти, контроль якості освіти, вища освіта, Німеччина, історія університету.*

Питання якості досить давно стало концептуальною проблемою сучасного глобалізованого світу, причому основоположним чинником, що виступає запорукою якості життя в цілому, все частіше називають якість освіти. Зазначимо, що вперше з'явившись у німецькомовних джерелах на початку XIX століття, словосполучення "якість освіти" більше не полишало кола інтересів науковців, а протягом останнього десятиріччя увага до питання якості освіти в Німеччині зростає особливо активно (рис. 1).

Поява словосполучення "якість освіти" на початку 1990-х років в Законі України "Про освіту" [4] у контексті її державного контролю (в обсязі вимог державних стандартів) стала поштовхом до появи різних практик такого контролю, ініціювала розробки відповідних теоретичних концепцій, перетворившись на основний фактор стійкого зростання зацікавленості вітчизняних вчених до даного питання. Кількість відповідних публікацій невпинно зростає і зараз (станом на 20.07.2012 р. портал "Наукова періодика України" Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [3] містить 4880 наукових праць, у яких вживається термін "якість освіти" у різних відмінках). Безперечно досвід Німеччини у питаннях контролю та забезпечення якості освіти, зокрема вищої, є незрівнянно більшим ніж досвід України, крім того, корені

системи контролю якості освіти у німецьких ВНЗ сягають набагато глибше, ніж вважалось раніше.

Мета публікації полягає у розкритті специфіки виникнення та становлення системи контролю якості освіти у німецьких ВНЗ та історичного підґрунтя цієї системи. Детальне вивчення історії певного соціального інституту часто дозволяє знайти важелі позитивного впливу на його майбутнє на новому витку історичного розвитку.

Згідно сучасному визначенню ВНЗ він являє собою "освітній, освітньо-науковий заклад, який реалізує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність" [2].

Ключовими у цьому визначенні є:

- 1) призначення – надання бажаним освітніх послуг;
- 2) діяльність – освітня та наукова;
- 3) регулювання діяльності – через ліцензування на відповідність певним стандартам.

Зараз якість вищої освіти визначається через якість навчання (відповідність ВНЗ ліцензійним вимогам) та

якість підготовки (відповідність випускників ВНЗ вимогам ринку праці) [6].

Проте історично ВНЗ – це заклади, навчання у яких забезпечувалось здобуття "найбільш повної" (завершеної) освіти, причому ступінь цієї повноти ("вищість" та якість освіти) був соціально, державно та історично зумовленим. Першими ВНЗ були школи

(академії, гімназії) античних часів – об'єднання учнів навколо вчителя або групи учителів. Якість такої вищої освіти оцінювалась через особисте або суспільне визнання певної школи: так, Сократа звинуватили у антидержавній діяльності: "розбещує юнацтво, не вірить у богів, визнаних містом Афіни, і вводить нові божества" [5, 740].

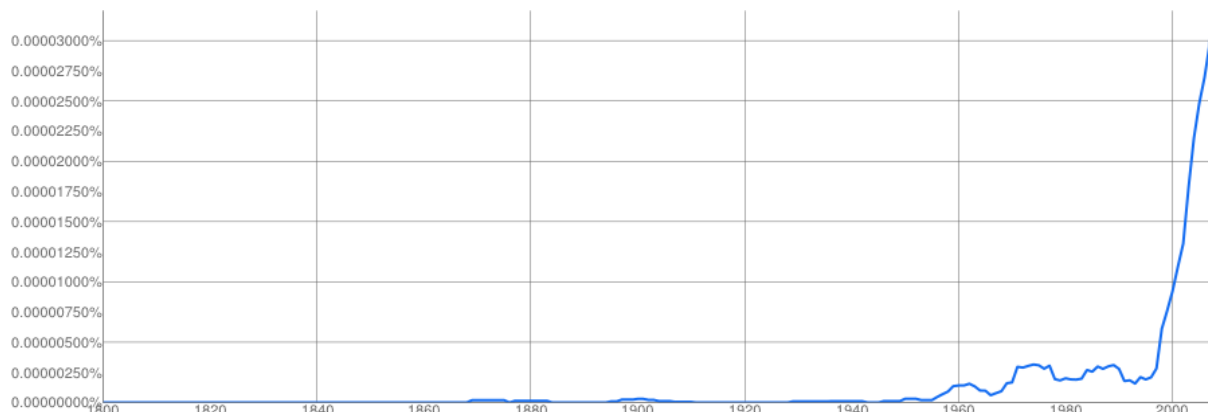

Рис. 1. Динаміка використання терміну "якість освіти" (Bildungsqualität) у німецькомовних джерелах (1800–2012 рр.) за даними [9]

Об'єднання вчителів та учнів у середньовічних містах Європи латиною називались universitas magistrorum et scholarium (скорочено universitas – університет). А. Г. Готліб наголошує, що, хоча "європейський університет – продукт пізнього середньовіччя – і не має безпосереднього зв'язку з великими навчальними закладами давнього світу, ... однак не викликає сумніву те, що у античної вищої школи і середньовічного університету багато спільного у завданнях та обставинах" [1, 751].

На відміну від інших навчальних закладів, стародавні європейські університети мали інтернаціональний характер. Якість навчання (насамперед якість навчальних матеріалів) та вчені ступені, що присуджувались у них, мали загальноєвропейське визнання. Цьому великою мірою сприяли єдина мова викладання – латина, та обов'язкове церковне спрямування ВНЗ, не зважаючи на те, якою владою (міською, комунальною, світською чи духовною) вони були засновані. Останнє було регулятором змісту вищої освіти (перші факультети – богословські, юридичні та медичні) та рівня кваліфікації викладацького складу (перші викладачі – найбільш освічені представники духовенства), тому що до середини XV століття "Західна Європа ще являла собою у духовному і церковному відношенні єдиний світ" [1, 752]. Це дає можливість зробити висновок про те, що у вказаний період в університетах Європи діяли єдині стандарти вищої освіти (зафіксовані у хартіях, статутах та настановах), що визначали її якість, не стаючи на заваді різноманіттю форм організації діяльності ВНЗ. Окреслені вище ключові позиції, що визначають ВНЗ, виглядали наступним чином:

1) призначення – надання усім бажаючим (з будь-яких верств населення) знань, що могли б бути використані у світському житті, а не лише у справі богослужіння, як було раніше;

2) діяльність – освітня ("примирення розуму з вірою"), об'єднуюча (згуртування людей, що прагнуть освіти);

3) регулювання діяльності – для викладання вимагався тільки дозвіл хазяїна землі, на якій збиралась аудиторія, стандартом виступала духовна і церковна єдність.

Навчання передбачало насамперед теоретичну підготовку, навчальні матеріали містили "канонічні" знання, а показником якості підготовки було визнання їх трактування.

Історія доводить, що нова освіта швидко набула популярності і почала значною мірою впливати на прогресивний розвиток суспільства, оскільки вже перші випускники чотирьох класичних факультетів (богословського, юридичного, медичного та факультету мистецтв) брали участь у вирішенні питань державного рівня: управління, підтримки правопорядку, охорони фізичного та духовного здоров'я народу.

Університети як органи середньовічної науки, яка в усіх країнах латинського впливу була єдиною і викладалась однаковою способом на спільній для всіх європейських країн латині, не мали яскраво вираженої національної спрямованості [1, 752], однак можна виділити дві основні тенденції розвитку університетської освіти: ліберальну та утилітарну. Ключова відмінність між цими течіями полягала перш за все у розумінні того, чим має бути гарна освіта: якомога більшою кількістю засвоєних і накопичених знань чи вмінням здобувати знання і користуватися ними; постійною роботою задля самовдосконалення і саморозвитку, духовної свободи особистості чи заради створення ідеального службовця для задоволення потреб суспільства попри прагнення окремих його представників; самоціллю і життєвим пріоритетом для кожної культурної людини чи засобом вирішення соціальних проблем. У чистому вигляді як утилітарна, так ліберальна моделі освіти мали певні недоліки. Перша ризикувала потрапити у залежність від суто практичної науки,

втрачаючи цінність теоретичного пізнання, друга ж навпаки – стати пізнанням заради пізнання без будь-якої практичної цінності.

Як наслідок національно-визвольного руху та Реформації, із середини XV століття університети із загальноєвропейських поступово перетворюються на національні: "університет перестає бути загальноєвропейським закладом, служити світовим інтересам і бути виразником загальноєвропейської культури" [1, 752] – змінюються цілі підготовки, посилюється роль практичної підготовки, вироджується університетська наука, зникає єдина база навчальних матеріалів, зменшується академічна мобільність. (тобто у своєму сучасному прагненні до євроінтеграції ми, насправді, не намагаємось створити нове ціле, а лише відновити раніше зруйноване). Європейський університет поволі поступається місцем національному.

У Німеччині перші університети (*studia generalia*) з'явилися у XIV столітті. Паризький тип університету (напівдуховного цеху, підпорядкованого католицькому духовенству) був перенесений на ґрунт Німеччини майже без змін: до XVI століття заснування університетів регламентувалось папськими буллами, а самі університети відігравали значну роль у релігійному житті та, як зауважує А. Г. Готліб, до часів Реформації "як продукти штучні не вирізнялись ні оригінальним устроєм, ні науковим підйомом" [1, 760]. Однак можна помітити характерні зміни у площині "регулювання діяльності".

Із середини XIV століття до початку XVI у Німеччині було засновано 17 університетів. Процедура передбачала принаймні три кроки: перший – отримання сувереном папського дозволу на відкриття *studii generalis*, другий – передавання архієпископу ліцензії (з лат. *licentia* – право, дозвіл) на присудження академічних ступенів, третій – видання сувереном установчої грамоти університету. Від третього кроку до початку навчання патронами університету виконувались організаційні дії (у тому числі виділення приміщень та коштів), що могли тривати декілька років.

Політична сила Німеччини зосереджувалась у руках князів, яким більшість університетів і була зобов'язана своїм існуванням. Імператорський вплив на долю університетів був дуже обмеженим, проте папський, навпаки, значний: університети отримували численні пільги і привілеї, до них направлялись члени чернечих орденів для навчання богослов'ю. Зростання влади князів супроводжувалось зміною ролі університету – від загальноєвропейського *studium generale*, зорієнтованого на потреби церкви, до державно зорієнтованого вищого навчального закладу. Це, у свою чергу, вело до перегляду уявлень про якість вищої освіти та її стандарти.

Починаючи з XVI століття, кількість ВНЗ у Німеччині стрімко зростає: з'являються навчальні заклади нових типів (лицарські школи, гімназії тощо), а ВНЗ університетського типу спеціалізуються за метою діяльності, напрямками підготовки та структурою (вищі школи, академії, власне університети, колегії, *Alma Mater*, *Studium generale* тощо). В. Фрейхофф вказує, що спроби класифікації ВНЗ XVI-XVIII століть, метою яких було виділення їх якісних характеристик, зіткнулись зі значними перепонами: проблема полягала

у визначенні критеріїв якості вищої освіти і діяльності ВНЗ. Стосовно університетів, то єдиним чітко визначеним критерієм на той час було виключне право ВНЗ такого типу на присудження наукових ступенів. Водночас за університетами, які не мали права присуджувати наукові ступені, але мали "відомий науковий рівень", визнавалось право носити цю назву [7, 56-59] як своєрідне суспільне підтвердження якості освіти.

Намагання чи не кожного князя та міста мати свій власний університет стало однією з причин кризи вищої освіти XVII-XVIII століття, яку можна вважати кризою кількісно-якісного переходу: "надлишок академіків і соціальний неспокій, що з нього витік, стали лейтмотивом критики університету" [7, 62]. По-перше, зростання кількості випускників університетів із правом викладання призводило до зростання кількості університетських професорів; по-друге, новопечені магістри були представниками переважно інтелектуальних професій (богослови та юристи); по-третє, фінансування збиткових університетів лягало на плечі місцевих громад. Все це породило негативні настрої у суспільстві і думку, що інтелектуали є *otiosi* (нероби, паразити).

На рис. 2 показано узагальнену динаміку кількості ВНЗ різних типів та якості освіти у них. Магістральна лінія – університети із правом присудження наукових ступенів, що мали стару структуру та усталені традиції навчання. Зростання кількості таких університетів супроводжувалось повільним покращенням якості освіти, насамперед – через покращення якості навчання. Побіжна лінія – нові типи ВНЗ, що не мали права присудження наукових ступенів, тому підтримували власну конкурентоспроможність гнучкою реакцією на потреби ринку праці. Зростання кількості нових типів ВНЗ супроводжувалось покращенням якості освіти насамперед – через покращення якості підготовки. До кінця XVI століття вони не склали вагомий конкуренції традиційним університетам. Точка перетину графіків і знаменує початок німецької кризи університету.

Можна зробити висновок, що незатребуваність на ринку праці випускників традиційних університетів, що досягла максимуму у XVIII столітті, стала результатом незадовільної якості освіти: по-перше, якість підготовки фахівців інтелектуальних професій все більше не відповідала потребам суспільства та вимогам практики, по-друге, на якість навчання негативно впливали застарілість навчальних програм та методичних матеріалів і відповідне зниження кваліфікації викладачів.

Суспільство почало дорікати університетам "навчанням застарілих предметів застарілими методами" [7, 62] і нездатністю виконати завдання підготовки до успішної інтелектуальної професійної діяльності. Воно вимагало перегляду навчальних програм і переорієнтації освіти з теорії на практику задля більш повного задоволення потреб суспільства: "університет легко опиняється на науковому узбіччі, якщо він вперто зволікає із пристосуванням своїх навчальних програм до нових наук чи із прийняттям нової наукової парадигми" [7, 63]. Викликала багато питань і якість викладання: навіть у широко визнаних університетах Європи (Паризькому, Оксфордському, Хайдельберзь-

кому та ін.) викладання далеко не завжди було зразковим. Традиційний університет занепадав не тільки через незадовільну якість викладання і втрату довіри з боку суспільства.

Конкуренцію традиційним університетами складала ВНЗ нових типів, що швидше реагували на побажання замовників. Усі ці заклади були результатом державної та церковної освітньої політики, яка розширювала доступ до вищої освіти, щоб поставити її собі на службу. Водночас освіта світських і духовних

кадрів потрапляла під жорсткий якісний та змістовий контроль. Ці вищі школи конкурували з університетами за традиційні сфери ринку праці, водночас вони розкривали нові. Без сумніву, конкуренція часто впливала позитивно на інноваційну готовність університетів та на їх здатність пристосовуватись до обставин, що постійно змінюються. Не дарма найуспішніші університети раннього нового часу у багатьох країнах Європи (у тому числі в Німеччині) були оточені тісним кільцем інститутів-конкурентів [7, 68].

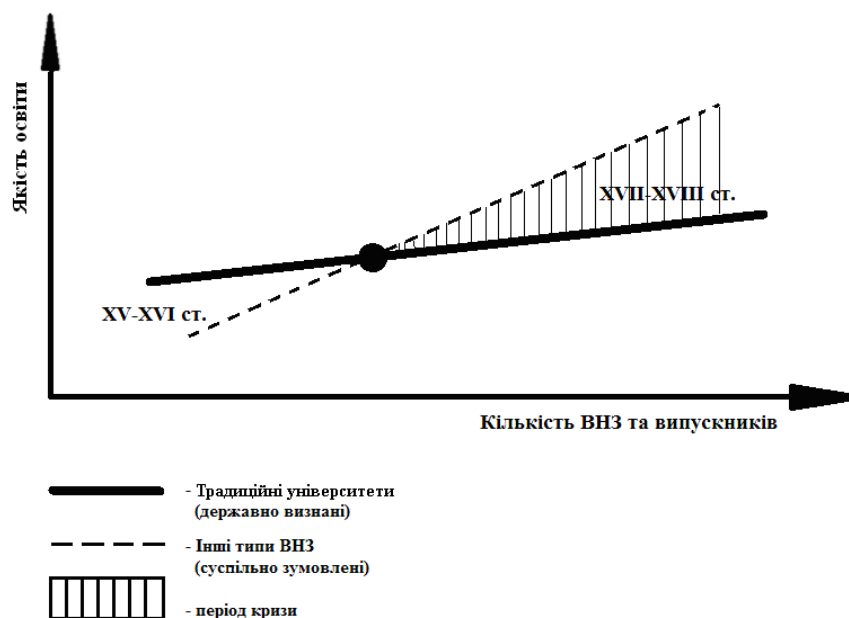

Рис. 2. Криза вищої освіти Німеччини XVII-XVIII століття

Означений період в історії вищої освіти Німеччини (особливо XVIII століття) був не лише періодом початку формування критеріїв якості освіти, а й початку зародження державного контролю цієї якості. Члени університетської спільноти із середньовічних часів жили за власним статутом, який регулював курікулум, обумовлював порядок вивчення дисциплін, визначав періоди навчання і складання екзаменів, детермінував процедуру присудження вченого звання, вимоги до якості підготовки та інші складові навчального процесу. Ця свобода (*libertas statuendi*) була значно обмежена протягом XVI-XVIII століть [8, 333].

Державний контроль у Німеччині почав утілюватись в обмеженні прав викладачів (зокрема, права обирати і бути обраним на посаду). До університетів відряджались державні службовці, які здійснювали щоденний контроль за роботою закладу. Державою визначались предмети до вивчення і підручники до використання, нею затверджувались до друку праці викладачів, нею гарантувались та обмежувались *libertates, immunitates et honores* (права, свободи і винагороди) [10, 226]. У такий спосіб держава прагнула підтримувати професіоналізм серед кадрового забезпечення університетів. Оцінити її дії як однозначно негативні чи позитивні складно, оскільки існують історичні докази як ефективності тогочасного державного контролю, так і непродуктивності.

У результаті змінився соціальний статус студентів та викладачів: із привілейованого (хоча й часто бідного) прошарку суспільства, його інтелектуальної еліти

вони перетворились на служителів для правлячої еліти.

Проаналізувавши розвиток німецьких університетів з середини XIV до XVIII століття можна виділити показники якості вищої освіти, які змінювались відповідно до наступних періодів: з середини XIV до першої чверті XVI століття (дореформаційний період), з першої чверті XVI століття до початку XVIII століття та у XVIII столітті. Виділені показники можна умовно поділити на дві групи: основні, що безпосередньо характеризують якість освіти та додаткові, що опосередковано характеризують якість навчання та якість підготовки. До перших було віднесено: уніфікацію напрямів досліджень, стандартизацію курікулуму, систематичність подання навчального матеріалу, провідні методи навчання, провідні форми організації навчання, матеріальне забезпечення, стипендіальне забезпечення. До других належать: виховна робота, основна мета освіти, доступність освіти, академічна мобільність, університетська автономія, характер науки, вільний вибір напрямів досліджень, обов'язкові навчальні дисципліни, ступеневість освіти, кількість студентів та викладачів, контроль якості знань вступників, контроль якості освіти, контроль та управління роботою ВНЗ.

Незважаючи на відсутність системи державної атестації випускників, елементи їх професійної атестації у XVIII столітті набувають все більшого поширення, антагонуючи до університетської системи присудження наукових ступенів. Поглиблення розриву між

традиційними університетами та новими типами ВНЗ, посилення утилітаризації вищої освіти на тлі соціальної нестабільності та часткової втрати державності призвели до того, що у Німеччині криза вищої освіти XVII-XVIII століття не могла бути подоланою еволюційно: назріла необхідність у державній програмі реформи вищої освіти, спрямованої на збільшення конкурентоспроможності держави через підвищення якості освіти.

Отож стає зрозумілим, що проблеми вищої освіти Німеччини, викриті кризою XVII-XVIII століття, багато в чому були подібними до проблем, що постали перед вітчизняною системою освіти на сучасному етапі. Як відомо, XIX століття стало для німецької вищої освіти періодом розквіту, періодом зародження освіти нової якості. Грунтовне вивчення надбань того періоду може мати для нашої освітньої галузі реальне практичне значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Готлиб А. Г. Университет / А. Готлиб, П. Милуков, В. Р[удако]в // Энциклопедический словарь. Том XXXIV. Углерод–Усилie. – С.-Петербург : Типография Акц. Общ. Брокгауз–Ефронь, 1902. – С. 751–803.
2. Зінковський Ю. Ф. Вищий навчальний заклад / Ю. Ф. Зінковський // Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України ; головний редактор В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 100-101.
3. Наукова періодика України [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/>
4. Про освіту : Закон України / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34. – С. 451.
5. Радлов Э. Л. Сократ / Э. Р. // Энциклопедический словарь. Том XXXA. Слюзь–Софія Палеолог. – С.-Петербург : Типография Акц. Общ. Брокгауз–Ефронь, 1900. – С. 739–742.
6. Чорна О. В. Моніторинг якості вищої освіти: міжнародний досвід / О. В. Чорна // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені

- Івана Огієнка. – Випуск 18 : Інновації в навчанні фізики: національний та міжнародний досвід. – Кам'янець-Подільський, 2012. – С. 90-94. – (Серія педагогічна).
7. Frijhoff W. Grundlagen / Willem Frijhoff // Geschichte der Universität in Europa : Band II, Von der Reformation bis zur französischen Revolution 1500-1800 / Hrg. Walter Rüegg. – München : C. H. Beck, 1996. – S. 53-104.
8. Müller R. A. Student Education, Student Life / Rainer A. Müller // A History of the University in Europe: Volume II, Universities in Early Modern Europe (1500-1800) / Eds. : Hilde de Ridder-Symoens, Walter Rüegg. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – P. 326–353.
9. Ngram Viewer [Електронний ресурс] // Google Books / Google. – 2010. – Режим доступу : <http://books.google.com/ngrams/>
10. Vandermeersch P. A. Teachers / Peter A. Vandermeersch // A History of the University in Europe: Volume II, Universities in Early Modern Europe (1500-1800) / Eds. : Hilde de Ridder-Symoens, Walter Rüegg. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – P. 210–255.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Gotlib A. G. Universitet [University] / A. Gotlib, P. Miljukov, V. R[udako]v // Jenciklopediceskij slovar'. Tom XXXIV. Ugl'erod–Usilie. – S.-Peterburg : Tipografija Akc. Obshh. Brokgauz–Efron, 1902. – S. 751–803.
2. Zinkovskiy Yu. F. Vyshchyi navchalnyi zaklad [Institute of Higher Education] / Yu. F. Zinkovskiy // Entsiklopediia osvity / Akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy ; holovnyi redaktor V. H. Kremen. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – S. 100-101.
3. Naukova periodyka Ukrainy [Scientific periodicals of Ukraine] [Elektronnyi resurs] // Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. – Rezhym dostupu : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/>
4. Pro osvitu : Zakon Ukrainy [About Education] / Verkhovna Rada Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1991. – # 34. – S. 451.
5. Radlov E. L. Sokrat [Socrates] / E. R. // Enciklopediceskij slovar'. Tom XXXA. Sljuz–Sofija Paleolog. – S.-Peterburg : Tipografija Akc. Obshh. Brokgauz–Efron, 1900. – S. 739–742.
6. Chorna O. V. Monitorynh yakosti vyshchoi osvity: mizhnarodnyi dosvid [Quality Monitoring of Higher Education: International Experience] / O. V. Chorna // Zbirnyk naukovykh

- prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. – Vypusk 18 : Innovatsii v navchanni fizyky: natsionalnyi ta mizhnarodnyi dosvid. – Kamianets-Podilskiy, 2012. – S. 90-94. – (Seriiia pedahohichna).
7. Frijhoff W. Grundlagen [Basics] / Willem Frijhoff // Geschichte der Universitaet in Europa : Band II, Von der Reformation bis zur franzoesischen Revolution 1500-1800 / Hrg. Walter Rueegg. – Muenchen : C. H. Beck, 1996. – S. 53-104.
8. Mueller R. A. Student Education, Student Life / Rainer A. Mueller // A History of the University in Europe: Volume II, Universities in Early Modern Europe (1500-1800) / Eds. : Hilde de Ridder-Symoens, Walter Rueegg. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – P. 326–353.
9. Ngram Viewer [Elektronnyi resurs] // Google Books / Google. – 2010. – Rezhym dostupu : <http://books.google.com/ngrams/>
10. Vandermeersch P. A. Teachers / Peter A. Vandermeersch // A History of the University in Europe: Volume II, Universities in Early Modern Europe (1500-1800) / Eds. : Hilde de Ridder-Symoens, Walter Rueegg. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – P. 210–255.

Chorna O.V. Emergence and Formation of Education Quality Control System in German Universities

Abstract. To reveal the specifics of the emergence and formation of the quality control system of education at German universities and historical background of this system is the article aims. To achieve this goal the basic concepts of the study (quality of education, higher educational institution) were analyzed. The evolution of concepts content was considered during the period from the early middle Ages to the end of the XVIII century in the process of German system of higher education transformation. The common and different in the development of German and European University education were determined. Driving force of the education quality control system at the first German universities was identified as well as its development during the Reformation. The crisis of German higher education in XVII-XVIII century was characterized in terms of the education quality well as the way out in the XIX century. Also there was described an influence of the developing education quality control system on the academic freedom at the classical universities and at the institutes of higher education of a new type. Basing on historical and pedagogical analysis indicators of higher education quality that changed in different periods (from the middle of the XIV to the end of XVIII century) were determined. Determined indicators were divided into two groups. The main indicators are: unification of the research areas, curriculum standardization, systematic presentation of educational material, leading teaching methods, leading organization forms, material support and scholarships. Additional indicators are: the educational work, the main purpose of education, accessibility of education, academic

mobility, University autonomy, the nature of science, the free choice of the study directions, compulsory study of the discipline, education continuity, number of students and teachers, knowledge quality control, education quality control and the other. There was demonstrated in the article that the problems of higher education in Germany, discovered by the crisis of XVII-XVIII century, were much like the problems facing the Ukrainian system of education at the present stage.

Keywords: *education quality, control of education quality, higher education, German, history of university.*

Черная О.В. Возникновение и становление системы контроля качества образования в немецких вузах

Аннотация. Цель статьи – раскрыть специфику возникновения и становления системы контроля качества образования в немецких вузах, а также историческую подоплеку этой системы. Для достижения поставленной цели проанализированы исходные понятия исследования (качество образования, высшее учебное заведение) и рассмотрена эволюция их содержания в период с раннего Средневековья до конца XVIII века в процессе трансформации немецкой системы высшего образования. Выделено общее и отличное в развитии немецкого и общеевропейского университетского образования, определены движущие силы возникновения системы контроля качества образования в первых немецких университетах и ее развития во времена Реформации. Охарактеризован кризис высшего образования Германии XVII-XVIII века в терминах качества образования, определены пути выхода из него в XIX веке. Показано влияние развития системы контроля качества образования в классических университетах и вузах нового типа на академические свободы. На основе проведенного историко-педагогического анализа выделены показатели качества высшего образования, которые менялись в периоды: с середины XIV до первой четверти XVI века, с первой четверти XVI века до начала XVIII века и в XVIII веке. Эти показатели условно разделены на две группы. К основным показателям отнесены: унификация направлений исследований, стандартизация курикулума, систематичность представления учебного материала, ведущие методы обучения, ведущие формы организации обучения, материальное обеспечение, стипендиальное обеспечение. К дополнительным показателям отнесены: воспитательная работа, основная цель образования, доступность образования, академическая мобильность, университетская автономия, характер науки, свободный выбор направлений исследований, обязательные учебные дисциплины, ступенчатость образования, количество студентов и преподавателей, контроль качества знаний абитуриентов, контроль качества образования и др. Доказано, что проблемы высшего образования Германии, раскрытые кризисом XVII-XVIII века, во многом были схожи с проблемами, стоящими перед отечественной системой образования на современном этапе.

Ключевые слова: *качество образования, контроль качества образования, высшее образование, Германия, история университета.*